

Cuvinte despre păpușarii chinezi

Perspectiva Marelui Zid Chinezesc, ce se întinde șerpuitor și parcă nesfârșit, pe un relief aspru, pietros, pustiu sau aparent pustiu — când îl cercetezi din înaltul zborului unui avion — te pregătește, încă înainte de a pune piciorul pe pământul Chinei, pentru întâlnirea cu o lume îndepărtată, pe care o literatură sumară s-a străduit adesea, pe vremuri, s-o îmbrace cu un văl de mister. Sentimentul acesta, al confruntării cu un trecut fabulos, îl re trăiești mereu, din prima zi a șederii în China, deșteptat și redeșteptat la diferite intensități, în prezența unor minunate vestigii artistice ca Templul Cerului, Templul Norilor Verzi, Palatul de Vară sau mormintele dinastiei Ming. Sint mărturii ale măreției culturii milenare a unui popor de o vigoare spirituală remarcabilă, a cărui structură psihică a imprimat și artei sale o pondere, izvorită din armonie și din pasiunea autentică pentru frumos, ea solicitându-ți adeviziunea afectivă, ajutându-te să o înțelegi.

*

Pentru chinezi, arta a devenit de foarte de mult o obișnuință, o necesitate, ceea ce explică bogăția inepuizabilă a manifestărilor culturale, artistice — în speță, în domeniul care ne interesează — spectacologice. În permanentă și complexă înnoire, ele oferă călătorului european un peisaj neobișnuit și impresionant, care alături unei străvechi creații culte, rafinate și subtile, formele mereu înprospătate ale unei culturi artistice autentice populare. Spectatorul străin poate parcurge, în cuprinsul aceleiași zile, într-un ritm a cărui repeziune o regretă adesea, peisajul viu colorat și îmbogățit cu multiple nuanțe fine (fiecare provincie a Chinei avînd forme artistice proprii, specifice), al artei spectacologice chineze, de la drama populară, veche de mii de ani, și opera clasică, la teatrul modern.

Ceea ce se desprinde ca o valoare deosebită, prezentă în toate formele de spectacol, este înalta măiestrie a actorului chinez.

Înzestrat cu un simț profund al valorii cuvîntului și cu o fantezie inepuizabilă, el reușește să transpună, în imagini scenice puternic convingătoare, fiecare moment dramatic, ducîndu-te cu o respirație amplă, pe tine, spectator, spre deznodămîntul pe care legile compoziției pieselor chineze moderne îl vor mai totdeauna deschizător de perspective.

Actorul teatrului clasic chinez are o pregătire care-l face apt să răspundă complexității spectacolului clasic. Mim desăvîrșit, cîntăreț și dansator, minunat interpret al recitativelor, el se vedește și un acrobat excepțional în spectaculoasele scene de luptă. Preluînd convențiile limbajului scenic clasic, el le îmbogățește și le diversifică grație propriei sale fantezii, reușind să transmită prin puterea de sugerare a gesticii sale, gânduri și sentimente, locul, timpul și situația dramatică.

Am avut prilejul să văd un spectacol, care îmbina, într-un tot de o mare expresivitate, trăsăturile teatrului clasic cu ale teatrului modern realist: *Femeia îndemînică*, la Teatrul pentru Copii din Pekin. Inspirată după un vechi basm chinezesc, piesa aduce în scenă eternul conflict dintre bine și rău. Personajele sînt: un bătrîn înțelept, o tînără fată harnică, gospodină și frumoasă, un mandarin bogat și hrăpăreț și un tînăr țaran, sărac, demn și curajos. Regizat de Sun We-S, în scenografia lui Cing Țun-U, spectacolul împletește armonios poezia și umorul. Îmi este vie în amintire, între altele, admirabila scenă în care interpreta *Femeii îndemînică* îndeplinește niște prozaice treburi casnice — face curățenie, spală, cîrpește — toate acestea, fără recuzita respectivă, înlocuită și sugerată doar de înalta artă a actriței. Cîtă bucurie de viață, cît optimism, cîtă vioișie, exuberanță se desprindeau din fiecare gest al ei! Valorificînd în spirit realist sensurile personajelor și întîmplărilor — incluzînd totodată în jocul lor ceea ce au învățat din experiența teatrului clasic — actorii realizează imagini artistice emoționante. Ei uzează de o mimică desăvîrșită, discretă și expresivă. Atitudinea, privirea, jocul grațios al mîinii înlocuiesc adesea cuvintele, spunînd chiar mai mult decît ar fi făcut-o acestea.

*

Născută în urmă cu vreo 3000 de ani, arta jocului de păpuși cunoaște o prodigioasă înflorire, mai ales în perioada dinastiei Sun (acum 1000 de ani), pentru ca primele decenii ale secolului XX să-i găsească pe păpușari izolați, ignorați, pe calea dispariției. Bătrînii păpușari pe care i-am întîlnit la Festivalul Teatrelor de Păpuși de la Sien, vorbindu-mi despre trecutul lor, mi-au spus: „Pînă la eliberare, situația păpușarilor prigionii de Gominan era atît de jalnică și mizeră, încît nici o fată din cea mai săracă casă nu voia să se mărite cu un păpușar“. Acest fapt este edificator pentru caracterizarea situației teatrului de păpuși pînă la eliberare. După cum existența a peste 2000 de colective teatrale de păpuși în China populară spune mult despre perspectivele păpușarilor în această țară.

Un aspect din Teatrul de umbre din Hunan

Un aspect din culisele Teatrului de umbre din Hunan

Culoarea specifică a spectacolului cu păpuși o dau plastica personajelor, sistemul de mișcare a păpușilor, muzica. Întîlnim spectacole foarte apropiate de opera clasică chineză, stilizate; altele, care folosesc o bogăție de detalii în redarea realității; altele, în sfîrșit, în care preponderența muzicii cu funcție dramatică determină însuși stilul spectacolului. Dacă unele grupări teatrale uimesc prin arta subtilă și complicată a unor mișcări complexe, reușind adevărate performanțe tehnice de mînuire — de pildă, „apucarea“ în scenă a obiectelor cu mîna păpușii — altele îți dau sentimentul că asisti la un concert în care rolul păpușilor este doar secundar, ilustrativ, subordonat muzicii. De altfel, multe grupări din provincia Han-Si își alcătuiesc repertoriul după criterii muzicale, selectînd, de pildă, dintr-o legendă, fragmentul cel mai apreciat pentru valoarea sa muzicală.

Lucrîndu-se cu măști fixe, problema individualizării personajelor nu poate fi înțeleasă decît sub acest raport. Ca și în opera clasică chineză, capul păpușii, s-au mai bine zis masca ei, înfățișează un anumit personaj. Există o bogată galerie de tipuri, zestrea de bază a unei grupări teatrale începînd de la 100 de păpuși; o scară ierarhică de mandarini, generali, bătrîni înțelepți, tineri învățăcei, judecători, eroine, soldați etc. Costumul are aceleași funcții caracterizante ca și în opera clasică. Decorul, în majoritatea teatrelor, lipsește cu desăvîrșire, fiind înlocuit de perdele; uneori se folosește fundalul pictat, în special pentru exterioare. Sînt teatre, ca cel de la Canton, care au început să folosească un decor ce vădește influența teatrului modern realist. Felul cum evoluează în scenă păpușile amintește mult stilul de joc al actorului în teatrul clasic. De altfel, faptul că pe linia concepției spectacolului teatrul de păpuși întrebunțează mijloace de expresie comune și

operei clasice naște nevoia unei explicații. Disputa întietății unui gen sau altuia este vie astăzi printre cercetătorii formării și evoluției artei teatrale chineze. Se pare că varianta care întrunește adeziunea majorității este aceea a artei păpușerești ca primă formă de spectacol, stînd la temelia dezvoltării celorlalte teatre. De-a lungul anilor, s-au făcut simțite înriuriri reciproce. Oricum, este interesant de semnalat că atît opera clasică cît și teatrul de păpuși au, în mare măsură, același repertoriu.

Scenă din „Porcul care-și poartă nevasta în brațe“ (Pekin)

Păpușarul chinez merită o considerație deosebită. Sensibil la umor și la lirism, el este înzestrat cu un deosebit simț muzical, ceea ce dă mișcărilor sale o ritmicitate uimitoare, rezultat al unei pregătiri și practici îndelungate. Îndemînarea mișcărilor sale, departe de a duce la un joc demonstrativ, încărcat, are ca rezultat un joc simplu, firesc. Fiecare gest, fiecare mișcare are valoare tocmai prin sensul ei dramatic. Cei mai numeroși în această breaslă sînt artiștii vîrstnici care au la activul lor peste 30 de ani de artă păpușerească și pe lîngă care tinerii au ucenicit cîte 10—12 ani. Acești bătrîni sînt de-a dreptul impresionanți prin cultul ce-l nutresc pentru arta lor, pe care — deși născută cu miî de ani în urmă — o fac să trăiască cu o tinerească vigoare.

modern, unde plastica, mișcarea, întreaa concepție amintesc de teatrul de păpuși european. Trebuie spus însă că nivelul artistic al acestor spectacole este inferior nivelului artei păpușerești tradiționale.

Arta păpușerească din China consemnează astăzi începuturile unui al doilea drum: acela al unor spectacole de teatru de păpuși

*

Un capitol cu totul deosebit îl constituie teatrul de umbre. O poetică legendă cîntă nașterea sa. Se pare că în vremuri de demult, moartea uneia din împărătesele Chinei a îndurerat în așa măsură pe împărat, încît l-a copleșit o tristețe fără seamăn. Un înțelept de la curtea sa, pentru a-i alina suferința, a încercat și a reușit să proiecteze o umbră ce semăna aidoma cu împărăteasa moartă, făcînd astfel ca sufletul ei să se întoarcă la împărat, spre mîngîierea acestuia... și spre bucuria de milenii a poporului chinez care, de atunci, îndrăgește teatrul de umbre.

Factura teatrului de umbre e mai mult lirică, adesea nuanțată cu un umor delicat. Impresionează puternic gingășia și poezia pe care o degajă, aidoma jocului rafinat al unei fine horbote, mișcarea „umbrelor“ pe fundalul alb, luminos. Muzica acestor spectacole are și ea caracteristicile ei. Instrumentele de percuție sînt prezente doar prin talger și tobiță (necesare scenelor de luptă, nelipsite și în teatrul de umbre), structura orchestrei fiind axată pe coarde, cu prezența discretă a flautelor.

Înscenînd mici fabule — *Broasca țestoasă și cocostircul, Doi prieteni* — artiștii teatrului de umbre din provincia Cunan au îmbogățit arta lor cu tipuri și tratări plastice noi. În mișcarea „umbrelor“, de asemenea, ei au adăugat o multitudine de detalii, care vin în sprijinul caracterizării personajelor, dîndu-le viață, expresivitate artistică, accente umoristice. Este o contribuție nouă ce deschide perspective interesante dezvoltării teatrului de umbre, făcîndu-i accesibil un repertoriu mai larg care poate cuprinde povestiri populare și fabule, alături de tradiționalele scene mitologice.

*

Caracteristicile artei populare chineze pot fi și pentru noi un îndemn în profilarea spectacolelor noastre. Dragostea păpușarilor chinezi pentru îndeletnicirea lor, bogata lor experiență, ca și interesul prietenesc ce l-au arătat pentru activitatea noastră au născut dorința fierbinte de a lega o strînsă și caldă prietenie cu acești modești virtuozii ai artei păpușii.